

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Kasım 1952

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

Folklor Enstitüsü İhtiyacı ve Kuroğlu Cahit ÖZTELLİ
Saz Şairlerinden: Yusufeli'li Pervani Mehmet GÖKALP
İstanbulda Yer Adları: Köyler ve Çiftlikler (IV) M. Halit BAYRI
Türk Halk Müziğinde Çokseslilik Sadık UZUNOĞLU
Ermenekli Kel H. Büştü'nün Atatürk Destanı Afif EVREN
Bir Halk Eğlencesi: Akşehir Sıra Yârenleri Muammer YÜZBASIOĞLU
Bekçi Baba Destanı (III) Naci KUM
Âşık Ali Huzûri Coşkun Ali Rıza ÖNDER

Sayı : 40

Kuruş : 25

61
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HINCİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesaplar
1952 İKRAMİYE PLÂNI

12 Bahçeli Ev

40 tane	1.000	Liralık
50	»	500 »
100	»	250 »
250	»	100 »
1500	»	50 »

Çekilişler: 3 Mart, 3 Haziran,
25 Ağustos, 3 Kasım, 29 Aralık,
tarihlerinde yapılır.

T. C. Ziraat Bankası

VADELİ VADESİZ TASARRUF HESAPLARI İÇİN
BU YIL 650.000 LİRALIK BİR İKRAMİYE PLÂNI
HAZIRLANMIŞTIR. BU PLÂNDA 10 ÇEKİLİŞTE

14 Ev

AYRICA,

10.000, 1.000 ve 500 LİRALIK İKRAMİYELER,
TRAKTÖR ve ZİRAAT ÂLETLERİ VARDIR

ÇEKİLİŞLERE İŞTİRAK ŞARTLARINI BANKA ŞUBE VE
AJANSLARINDAN ÖĞRENMEKTE ACELE EDİNİZ.

«Türk Halkbilgisi Derneği» nin neşriyat organıdır.

60

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesaplar
1952 İKRAMİYE PLÂNI

12 Bahçeli Ev

40 tane 1.000 Liralık		
50 » 500 »		
100 » 250 »		
250 » 100 »		
1500 » 50 »		

Çekilişler: 3 Mart, 3 Haziran,
25 Ağustos, 3 Kasım, 29 Aralık,
tarihlerinde yapılır.

T. C.

Ziraat Bankası

VADELİ VADESİZ TASARRUF HESAPLARI İÇİN
BU YIL 650.000 LİRALIK BİR İKRAMİYE PLÂNI
HAZIRLANMIŞTIR. BU PLÂNDAN 10 ÇEKİLİŞTE

14 Ev

AYRICA,

10.000, 1.000 ve 500 LİRALIK İKRAMİYELER,
TRAKTÖR ve ZİRAAT ALETLERİ VARDIR

ÇEKİLİŞLERE İŞTİRAK ŞARTLARINI BANKA ŞUBE VE
AJANSLARINDAN ÖĞRENMEKTE ACELE EDİNİZ.

«Türk Halkbilgisi Derneği» nin neşriyat organıdır.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Kasım 1952

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

Folklor Enstitüsü İhtiyacı ve Kuroğlu Cahit ÖZTELLİ
Saz Şairlerinden: Yusufeli'li Pervani Mehmet GÖKALP
İstanbulda Yer Adları: Köyler ve Çiftlikler (IV) M. Halit BAYRI
Türk Halk Müziğinde Çokseslilik Sadık UZUNOĞLU
Ermenekli Kel H. Rüştü'nün Atatürk Destanı Afif EVREN
Bir Halk Eğlencesi: Akşehir Sıra Yârenleri... Muammer YÜZBAŞIOĞLU
Bekçi Baba Destanı (III) Naci KUM
Aşık Ali Huzûri Coşkun Ali Rıza ÖNDER

Sayı: 40

Kuruş: 25

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ : İHSAN HİNÇER

40

KASIM 1952

YIL: 4; CILT: 2

FOLKLOR ENSTİTÜSÜ İHTİYACI

VE

Küroğlu

Yazan: Cahit ÖZTELLİ
Mersin Lisesi Edebiyat Öğretmeni

«Türk Halkbilgisi Derneği» Ad-
resi: Çemberlitaş, Atikalipaşa
Medresesi, T. M. Birliği Binasın-
da Hususi daire. P. Kutusu 835
İstanbul

Türk Halkbilgisi Derneği'nin neşriyat organıdır

Türk folklor ve halk edebiyatı ile yabancı üniversite ve ilim adamları yakından ilgilanmaktadır. Şu Folklor dergisine abone oldukları gibi ayrıca mektup yazarak, folklor çalışmalarımız hakkında bilgi ve folklorcularımızın isimlerini ve uğraştıkları konuları öğrenmek suretiyle ilgilerinin ne kadar yakın olduğunu gösteriyorlar. Buna karşılık bizim üniversitemizde böyle bir kürsü olmadığı gibi, hiç olmazsa birkaç sömestrlik bir ders de yoktur. Bir zamanlar Ankara Üniversitesinde Halk Edebiyatı kürsüsü vardı. O da kaldırıldı. Türk folkloru için genç elemanlar yetiştirecek müessese kalmadı. Bugün üniversitemiz bu yoldaki yayınları takip etmiyor. Şu biricik folklor dergisinin varlığından haberdar değillerdir. Yalnız Ankara'daki Eğitim Enstitüsünde aydın bir öğretmenin, derslerinde bu konu üzerinde durduğunu işliyoruz. Tabii bu kadarı kâfi değildir. Müteaddit folklorcuların yetişmesi, bilhassa bizim için gereklidir. Folklor sahasında işlenmemiş yüzlerce konumuz vardır. Her şeyden önce bu işte acele etmek zorundayız. Hızlı bir değişme ve gelişme içinde bulunan cemiyetimiz, gün geçtikçe her türlü folklorik

malzemeyi atmaktadır. Bunları bir an önce toplamazsak ileride telâfisi mümkün olmayan bir kayba uğramış olacağız. Bugün, amatör folklorcuların ilmi olmayan yayınları yanında, pekaz, değerli eserler çıkmaktadır. Resmî bir himaye görmeyen, birçok değerli eserler basılamıyor. Bu yüzden toplanmış malzeme de zamanla kaybolmaktadır. Eski, değerli araştırmacılar da aramızdan ayrıldıkça, yayınlanmamış eserleri de şurada burada kalıyor.

Bir Folklor Enstitümüz, bir Folklor Arşivimiz bulunmaması yüzünden daha geniş ve ilmi bir çalışmanın mahsullerinden mahrumuz. Meselâ bugün bir «Türk Dügünleri» bir «Türk Halk Hekimliği» gibi birçok bölgelerden toplanmış terkihi ve tahlihi eserden mahrumuz. Halbuki bir folklor enstitüsü veya arşivi kurulmuş olsa bu gibi malzemeyi toplayarak terkihi edici çalışmalara faydalı olurdu.

Ferdi tetkikler, böyle bir teşekkülün bulunmayışı yüzünden pek kısır bir halde kalıyor. Bir folklor kütüphanemiz; hiç olmazsa şimdiye kadar basılmış eserleri toplamış olsa idi, araştırmacılar kısmen olsun eksiklerini telâfi edebilirdi. Yurdun her tarafında ihtiyaca kâfi kütüphanelerin bulunmayışı, Anadolu'da

çalışanlara umutsuzluk vermektedir. Bir dereceye kadar üniversite çevreleri zengin kitaplıklar sayesinde bu mahrumiyetten uzak olabilirler. Fakat buralarda da yalnız folklor ve halk edebiyatı düşünülerek kitaplıklar meydana getirilmemiş, özel bibliyografyalar yapılmamış olduğundan, üniversite tâlim heyetinin tetkiklerinde bile her zaman eksiklikler bulunmaktadır. Bir üniversite mensubu olan sayın Hasan Eren'in bir yazısı bu satırları yazmamıza sebep oldu.

«Türk Dili» dergisinin 8. sayısında, 17. yüzyıl saz şairlerinden Kuroğlu, hakkındaki tetkik yazısında, sayın doçent'in adı geçen şair hakkında yayınlanan tetkikleri görmemiş olması yüzünden bazı önemli eksikler olmuştur. Hasan Eren, mümkün olanı yapmış, fakat söylediğimiz gibi, bir enstitü veya arşivin bulunmaması, tetkiki noksan bırakmıştır. Böyle bir teşekküle şiddetle ihtiyaç bulunduğunu işaret ederken, bu tetkik yazısında gördüğümüz noksanları kayıt ile ileride aynı şaire dair yapılacak araştırmalara yardım edeceğimize inanıyoruz.

1) Kuroğlu (veya Köroğlu) hakkında şu eserlerde de kayıtlar vardır :

a) Pertev Nalî, **Köroğlu Destanı**, s. 120; 1931.

b) Sadettin Nüzhet, **Türk Musikisine dair notlar**, **Türklük** (dergi), sayı: 14-15; 1940.

c) Sadettin Nüzhet, **Kuroğlu, Çınaraltı** (dergi), sayı: 8; 1941.

2) «Köroğlu Destanı»daki kayıttaki Evliya Çelebi'nin «Beşir Ağa» ve «Pertev Paşa» nushalarından yapılan basmalarda «Kuroğlu» her ikisinin birinci cildinde aynen, beşinci ciltlerinde de «Köroğlu» yanında «Kuroğlu» nun kayıtlı bulunması yüzünden bir mürettip veya müstensih hatası olamayacağı yazılıdır. Bu sebeple Evliya'nın kayıtlarında yanlışlık olmayıp, bu adda bir şairin varlığı kabul edilmelidir. Bunlar aynı şair olsa idi, her iki yazmada da aynı imlâ ile ve yanyana bulunmaları gerekirdi. Daha sonra Fevziye Abdullah'ın Kuroğlu adına manzumeler yayınlaması (I) ve biraz aşağıda söyleyeceğimiz Cev-

1) Ülkü, 95: 1941.

2) Cevri'nin mufassal tercüme-i hali ve eserleri için bakınız: Sadettin Nüzhet: **Türk Şairleri**, cilt 3, s. (1052 - 1071).

ri'nin manzumesinde de aynı imlâ ile geçmesi bulunması, şimdi de Hasan Eren'in yeni şairlerini bulması cönklerle de aynı suretle geçmesini gösterir. Şu halde Köprülünün ileri südüğü «Mürettip ve müstensih hatası» düşüncesi kıymetten düşer. Köroğlu Destanı'nda kayıt bize yirmi iki yıl önce, bu şairin varlığının kesin olarak kabul edildiğini gösteriyor.

3) Türklük dergisinde Sadettin Nüzhet'in konumuzla ilgili olarak şunları söylüyor :

«Saz şairlerinin vücuda getirdikleri malûk sullerin bestekârları ekseriyetle malûm değildir. Mağafi bunları Aşık Ömer, Kul Mustafa Gedâ Muslu, Kuroğlu, Köroğlu gibi bir takım âşıkların vücuda getirdikleri muhakkaktır.»

4) Çınaraltı'nda Sadettin Nüzhet bulduğu önemli vesika için şunları yazıyor :

«Benim son zamanlarda elde ettiğim bir vesika Kuroğlu namında bir saz şairinin mevcudiyetini katıyetle bildirmektedir. On sekizinci asrın maruf Divan şairlerinden Cevri (2), Dördüncü Murat devrinin meşhur müstensihlerinden bahseden «Harem-i Hümayun» olan hanende ve sâzendeler vasfıdır» serrihalı manzumesinde bir münasebetle Kuroğlu'nun da zikretmektedir. Dördüncü Murat huzûrunda çöğür çalan Mehmed'i sitayiş takdim ederken :

Çöğürün böyle kemalin göricek şerminden Adem âbâde fîrar etti Kuroğlu naçar

Diyor. Şu halde Kuroğlu, Dördüncü Murat devrinin iptidalarında, yahut ta biraz daha önce vefat eden bir sâzendedir. Cevri, bu beytinde bir «hüs-ü ta'lîl» yaparak Mehmed'in sanatındaki iktidarını yükseltmekle beraber Kuroğlu'nun göhret ve üstatlığını da inkâr etmemiş oluyor. Bu yeni vesika Evliya Çelebi'nin yanlış malûmat vermediğini ve Köroğlu'nun başka Kuroğlu adıyla tanınmış değeri bir saz şairinin mevcudiyetini de sarıh olarak göstermekte ve devrini de tayin etmektedir.

Sayın Hasan Eren'in bu yazıyı görmemesi, Kuroğlu hakkında işe yeniden ve baştan başlanmasına sebep olmuştur. Eski bir mecmuada bulunduğu Kuroğlu adına kayıtlı birkaç manzumeye raslamakla, mevcudiyetini kat'î surette anlaşılmış olması düşüncesi de yersizdir. Öte yandan, kendilerinin de işaret ettikleri gibi 1941 de Fevziye Abdullah'ın yayınladığı dokuz parça manzume acaba Hasan

Yusufelî Pervanî

Yazan: Mehmet GÖKALP (ALADAĞ)

lü şairlere de meydan okuyan Pervanî nasıl âşık oldu? Şunu da burada ehemmiyetle zikir etmek isterim ki hakiki-badeli halk şairlerince, olmuyan bir şeyi olmuş gibi göstermek affedilmez bir suçtur.

Halk arasından yetişen şairlere a) badeli, b) badeli olmuyan, halk şairlerinin tabirince «ehl-i dil» c) kalem şairi olmak üzere üç büyük gruba ayırmak kabilsen, Pervanî'yi bunlardan birinci gruba dahil etmek gerekir. Badeli âşık olmak, yani «ermiş âşıklık» nadir kimselere Hak tarafından verilen «ih-sanla» olur: İki kelimeyi bir araya getiremeyen, dini âlemden haberdar olmuyan genç, bir gecelik veya gündüzlük uykuda ermiş olur; şiir söyler, vahdet ve tarikat bahsinde arif olarak yaşamağa rindane bir şekilde devam eder. Âşığın verdiği izahata göre badeli halk şairleri üç şekilde irşad olurlar :

I. Üçlerle. Bunda âşık olana üç nebi görünür, a) Hızır İlyas (âşık karada dara gelince Hızır onun imdadına koşar.) b) Hıdır İlyas, (âşık denizde dara düşünce Hıdır nebinin yardımına mazhar olur.) c) Kütüp Nebi, (Yerinden ayrılmaz.)

II. Yedilerle.

III. Kırklarla.

Genel vasıf : Hepsinde irşad ediciler (Mürşitler) yeşil cübbeli, sakallı bir kıyafette görünürlermiş. Âşık olan kişiye üç şey, ya bâde, ya üç üzüm tanesi, yahut üç nâr tanesi verirler; bu suretle bâdeyi içen veya üç üzüm- nar tanesini yiyen âşık olmuş olur. Pervanî ve maşukası pir elinden üçer adet üzüm tanesi alıp yiyerek irşad olmuşlardır. Şimdi âşık Pervanî'nin nasıl âşık olduğunu, nasıl mahlûs aldığını, sevgilisine olan biten, pirlarını tanımasını, maşukasına söylediklerini kendi ağzından dinliyelim :

«1950 Nisanının ilk haftasının Çarşamba günü Yusufelî'nin Okar köyünün Saatol yaylasında bir derenin sağ yamacında, birkaç kiraz ağacının az aşağısındaki tarlada çift sürüyordum. Vakit, sabahın kuşluk vakti idi. Öküzler her nedense o gün çabuk yorulmuş gibi bir haldeydiler. Bu vaziyet karşısında gıfti bıraktım ve oracıktaki kiraz ağacının altına uzandım... Hemen uyumuşum. Baktım ki

Yaşayan halk-saz şairlerimiz içinde ayrı yeri olan, henüz pek genç olmasına rağmen bilhassa Kuzey-Doğu Anadolu taraflarımız zamanda tanınan Pervanî'yi folklor âleminde tanıtmak için çalışacağım.

Orta boylu, çakır ve zeki bir çift göze sahip bu genç sanatkar kimdir?

Pervanî'nin asıl adı İsmail Çelik olup Çöğürüne bağlı Yusufelî ilçesinin Okar köyünden «Telliogulları» diye anılan ailedendir. Babası merhum Ali Efendi, annesi Ayşe hanım. Dedesi, XIX. asır halk şairlerimizden Yusufelî Muhibbi ve Narmanlı Sümbülün çağdaşı âşık İkrârî'dir. İsmail Çelik (Pervanî) 1931 yılının Mart ayının beşinci gününde köyünde doğmuştur. İlk tahsilini köyün ilkokulunda yapmış, sonzaman çiftçilik ve bağcılıkla uğraşmağa başlamıştır. Âşık olduğu gündenberi sekiz ay için bir çok halk şairleriyle karşılaşmış, ekserisi «bağlıyan» karşılaşmadığı diğer şairlerin yeni bulduklarından önemsiz ve şairliğini isbat etmekten uzak mıdır? Çünkü kendileri de nihayet Fevziye Abdullah'ın yazdığı bir şey bulmuş değildirlen.

5) Birkaç önemsiz noktaya da işaret etmek isteriz:

Evliya Çelebi'nin (5. cilt, sa. 283) de bahsettiği şairler arasında «Uşşakî»nin adı başlıca yanlış olarak «İtak» yazılmıştır. Birçok cönklerde ve Beşir Ağa yazma nushasında hep Uşşakî olarak geçiyor.

Yayımlanan semâinin üçüncü kütasında (Kızılcaırmak) ta cöngre yanlış olarak geçmiştir. Çünkü bu adda bir ırmak olmadığı gibi mısra da bir hece fazladır. Doğrusu «Kızılcaırmak» olacaktır. Bundan başka birinci mısraın iki mısra da birer hece noksanıdır.

(Yavrusu) (Yavrusuna) ve (dertmendin) (dertmendin) olacaktır. İkinci kıtada ikinci mısra on hecelidir. Burada (hakipayine) (hakipayin) okunursa düzelir. Halk şairleri, bilhassa çönkler veya vezin zoru ile böyle tasarruflarda oldukları gibi, ekseriya cönklerle de cahil müstensihler tarafından yanlış geçirilir. Sonuçta ufacık bir dikkatsizlik bizim yanlış okumamıza sebep olur.

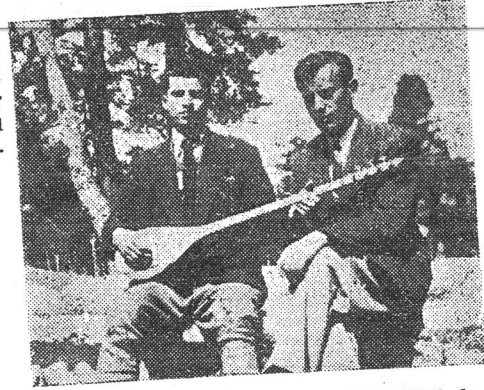
erenlerin başı Kütüp Nebi ve yanı sıra Hıdır İlyas, Hızır İlyas göründüler. Önce Hızır Nebi söyledi ki : «Hele gel bakalım, dedi, Sümmânî'nin yadigarı.. Çok zamandan beri seni bu mesleğe eriştirmeye çalışıyoruz. İsmi olan İsmail'e Şeraret kapısını açacağız.» (Şeraret kapısı nâmus, âr kapısıdır, Şerarete eremeyen hakikate eremez.) Sonra Şeraret kapısını açtı. Hızır Nebi :

«Mısır'ın Kenan elinde, babasının adı Ali Rıza, anasının adı Fatma, kızının adı Ayşe olan bir alle vardır. Kızın adı Ayşe'dir ama biz ona âşıklar meclisinde «Nazlıhan» ismini vermişiz. Nazlıhan'ı sana, seni Nazlıhan'a nişanladık. Dedi ve Hızır Nebi kızdan üç üzüm tanesi alıp, bana verdi, ben de üç üzüm tanesini Hızır nebiden alıp Nazlıhan'a verdim. Bundan sonra ikimize de firkatlı âşklarımız nişan olmuş oluyordu. Hızır İlyas alıp bende izhar olan dört kitap bendi ve yedi kafes derûnî muhit deryalarını gezdirdi' Epey gezdikten sonra gelip baktım ki Bendi «Bismillâh» adlı dört pınarın ikisi batıla ikisi zahire akıyor. Dedi «Ya ihtiyar baba; bu hallerin ne için olduğunu bana bildir.» Hızır İlyas dedi ki : «Gel oğlum, seni gezdirelim.» Hızır İlyas'ın peşine düştüm. Hızır İlyas önde, ben arkasında epeyce yürüdük, karşımıza bir değirmen çıktı. Dedi : «İhtiyar baba, şu değirmeni bir seyredelim.» «Peki, oğlum, dedi, haydi seyredelim.» Değirmenden içeri girdik.

«Baktım ki üç taşlı bir değirmen, bir taş da dönmüyor. Dedi : «İhtiyar baba bu değirmen niçin dönmüyor.» Dedi : «Oğlum bu değirmen Narman'ın Samikaie köyünden âşık Sümmânî'ye aiddir. Kendisi vefat ettiği için dönmüyor. Yedi deryanın suyu bundan gelip geçiyordu. Kendisi vefat ettiği için çarkı dönmüyor. Sonra değirmenden dışarı çıktık. Biraz yürüdük, sol tarafımızda bir değirmen gördük. Dedi : «Bu değirmen kimindir? Pir dedi ki : Oğlum bunun sahibi yoktur. Dedi : Ya ihtiyar baba, bu değirmen benim olsa olmaz mı? Dedi : «Ya oğlum, bu değirmen senin için yapılmıştır. On iki hicapda değirmenin yeri var. Vakit tamam olmuştur. Bundan öteye yer yoktur. Bundan sonrası karanlıktır. Sen de sonunu buldu.» Baktım ki değirmen öyle dönüyor ki üç taş da adeta kanat bağlıyor, buna bakarak dedim ki : «Güzel dönüyor, ay-

ni pervaneye benziyor.» Pir dedi : «Oğlum neye başlıyor. Bir defa maşuka elden çık- bundan sonra senin adın PERVANİ'dir.» Hızır Nebi diyor ki : «Hiç merak etme, bu değirmenin kapısına (Pervani) kelimesini yazarsan kavuşan âşık olamazsın.» O, ne kadar di. Beraber dışarı çıktuktan sonra dedi ki : «Oğlum gel namaz kılalım. İhtiyar baba namaz kıladığı gibi veriyorsa da Pervani yine yanıp feryad iki rekât namaz kıldıktan sonra kalktık, namazda, şu ilk yanık şitri sevgilisinin arkasına dönünce büyük bir umman karşımıza çıktı. Dedi : «Ya ihtiyar baba bu deryayı nasıl geçeceğiz?. Dedi : «Telâş etme, geçelim.» Hızır İlyas ile ummana daldık, birer birer deryanın cismimi hep kızıl yarayı yedi deryayı yüzdük. Bend-i Bismillâh'ın yaralarım sar da öyle git. Çıktığımız yer Sevdiceğim ben karşıda ötüştüm rasyıdı. Küyüp Nebi dedi ki : «Gel oğlum Şirin duduk gibi İlsan konuştum sana mantık okutalım. Altı yüz altmış altı Göründün gözümde elimden kaçtım sayfayı okuttuktan sonra Kütüp Nebi Hakikat Bana bir teselli ver de öyle git. kat Babını açarak on iki Hicabın hepsini birer telmi vernem yüz bin liraya birer gösterdi. Dedi : «Oğlum gözünü yum eylerim ki perde geçti araya Gözümü açınca gördüm ki yedi kat deryaya karama bir derman sor da öyle git. yedi kat göğü bir kalburun içine almış, yedi kat zindan görünüyor. Dedi : Ya ihtiyar Perişandır ayrı ince halların nız bir zindan görünüyor. Dedi : Ya ihtiyar Eylliyor benimle kalmak hâllerin baba orası niçin görünmüyor. Dedi : Oğlum Açıldı goncalar güzel güllerin oradan ötesi görünmez. Kütüp Nebi dedi ki : Gonca güllerini der de öyle git. Yâ Hızır git ekme getir iyelim. Hızır Nebi Pervani'nin elden gitti canânı gitti, ekme getirdi, ekme öyle beyaz dünyada olan nimete benzemez. Ekmeği döndü feryat eder eyler figanı de böldü, Hızır İlyas'a söyledi ki : «Git, Sevdiceğim bulam nerede seni nabı Allah âşıklara bir kurban göndermişim. Kari bir nişane ver de öyle git. onu kesmişiz. Başım âşık Ömer, yürüme Kız durmayıp yoluna devam etmeğe baş- Bayburdu Kuddüsi, koçun sağını Yusufelli Bayince başka ayak açıyor : Muhibbi, sol tarafını Sümmânî yedi. Geriye gözlerini sevdiğim dilber kuyruğu kalmıştır, onu da yiyelim.» Gitti, göndürdün fırkata nâre sevdiğim. tirdi, pirlere beraber yemek yedikten sonra Deyince ki, ben sana göynümü verdim Kütüp Nebi Nebi dedi ki : Gidip perdesini Kaldırınca ah-u zâra sevdiğim. deyi kaldı. Gidip perdeyi kaldırıncaya Kaldırınca ah-u zâra sevdiğim. Kenan elindeki Nazlıhan karşıma durdu. Hızır Nebi dedi ki : «Oğlum bunu sana nişan etmişiz. Sonra kıza döndü, «Ya kızım, Çoruh vilâyetinin Yusufeli kazasının Okar köyünden Perişan'ın babasının adı Ali, annesinin adı Ayşe, kendisi İsmail, mahlâsı (Pervani) i sana nişan etmişiz.» Beni Nazlıhana, Nazlıhanı bana taktı. Beni koyup yâd ellere geçersen benim ettikten sonra dedi ki : «İkiniz de geliniz. İkinizi karşı karşıya getirdi; kızın elini benim elimle, benim elimi kızın eliyle tutturdu. Dedi : «Oğlum Pervani eyvah ki göreceğim buradadır, sana bu dünyada kavuşmak yoktur.»

Sonra sağ elini Pervani'nin arkasına, sol elini Nazlıhan'ın arkasına vurup : «Size destur demişim» diyor. Kızı Pervani'den ayırıyor, kız gitmeğe Pervani ise arkasından ah

Yusufelli Âşık Pervani ve Mehmet Gökalp

Sırma saçlarımı ince belim
İnce bell sana sarmak haramdır.
Arayıp görmek için düş gurbet ele
Ben bir güllüm senin gibi bülbüle
Sen bir bülbül oldun şol gonca gülle
Sana, gonca güllü dermek haramdır.
Od düştü de yakar benim içimi
Sevdiceğim affeyle sen suçumu
Gerdana dökülen sırma saçımı
Sen'in için tell örmek haramdır.
Nazlıhan'ım bir murada eremem
Haram derler pirlir burda duramam
Bu dünyada cemâlini göremem
Sana bir nişane vermek haramdır.

Diıyor ve yoluna devam ederek gözden kayboluyor, Pervani o kadar ağlıyor ki bayılıyor, uyandığı zaman vakit akşam olmuştur. Tarlaya inince öküzlerin boyunduruk boyunlarında olduğu halde otladıklarını görüyor. Onları alıp köye dönüyor.
Köyde âşıklığı derhal duyuluyor, Ahmet Usta adında biri Pervani'ye tut ağacından bir saz yapıyor. Bu sazı alarak kendinin dinlemek için sabırsızlanan halka aşağıdaki koşmayı okuyor :

Uyamp yüzü şeb hâba düşünce
Bu delik bağrımı giryan eyledim.
Dokuz yüz ellide aşk ile tayyar
Himmat pirden lütfü ihsan eyledim.
Hakikatın erdik bidayetine
Hacerleri derdim aşk kudretine
Hakikat ermişim ben hüccetine
Okuyup da aklı yeksan eyledim.

Bunu deyince Nazlıhan dönüp duruyor al-
bı bakalım Pervani'ye ne söyleyecek :
Dile ey sevdiğim sefil Pervani
Sana, cemâlini görmek haramdır
Benler ki bize haram dediler
Dünyada murada ermek haramdır.
Bu dünyada deremezsin güllümü
Sümbüller kuşattı sağ u solumu

İSTANBUL İLİNDE YER ADLARI

— IV —

Köyler ve çiftlikler

Yazan: M. Halit BAY

Kâğıthane köyü, Kâğıthane deresiyle Ali-bey deresinin birleştikleri yerden biraz aşağıda ve Kâğıthane suyunun hemen kenarındadır. İstanbulda Kâğıthane denilince, yalnız küçük ve basit bir köy düşünülmez, aynı zamanda Türkiye tarihinin pek kısa olmiyan zevk ve safa, sevk-u-tarab devri de hatıra gelir. Kâğıthane, Kanunî Sultan Süleyman ve İkinci Selim devirlerindenberi İstanbul halkının âdeti vurgun olduğu bir mesire idi. Yaz aylarında Kâğıthaneye giderek derenin iki tarafındaki çayırarda kurulan çadırlarda günlerce, haftalarca kalanlar, yiyip içenler, eğlenenler çoktu. Fakat bu eşsiz mesire, Üçüncü Ahmedin saltanatında Damat Nevşehirli İbrahim Paşanın sadaretinden sonra büsbütün ehemmiyet kazanmıştı. Nevşehirli İbrahim Paşanın emriyle Kâğıthane deresinin mecrası değiştirilmiş, kıyıları mermer nihtimlarla süslenmiş, yeni mecrasının kenarına ihtişamlı bir kasır inşa edildiği gibi, bu kasrın önüne büyük bir havuz ve çağlayan da yapılmıştı. Bunlardan başka, vücuda getirilen çeşmeler, köprüler, vaktin devlet adamlarına ait binalarla Kâğıthane bir yeryüzü cenneti halini almıştı. Dev-

Pervani der derdin yoktur imkân

Binbir adlı Hakka verdim kurbanı

Yetmiş bin yıl evvel alıp iskân

Bu göynümü yâre hayran eyledim.

Ona âşıklığın ne için olduğunu soruyorlar,

manzum cevabı şudur :

Mor menefşe, lâle sümbül bağlarda

Açılıp goncalar bitmek içindir

Bülbül figan eder güllün üstüne

Arzu maksaduna yetmek içindir.

Okudum pirimden aldım ihsanı

Bana beyan etti ol has mekâm

Yedi kafes derinine ummam

Nüş edip bâdeyi tatmak içindir

Pervani'yem gyıldım akı siyahı

Açıldı kapılar gördüm dergâhı

Hazineden aldım malı, metahı

Götürüp sarrafa satmak içindir.

(Devamı var)

rin şairleri, Kâğıthaneye «Sâdâbâd» ismi vermişler, coşkun manzumelerle Üçüncü Ahmedi Kâğıthaneye davet etmeyi vazifeymişlerdi. Büyük şair Nedim, Sâdâbâd kasrını kaybetmemiştir. Büyük şair Nedim, Sâdâbâd kasrını kaybetmemiştir. Büyük şair Nedim, Sâdâbâd kasrını kaybetmemiştir.

Padîşahım sen Hak âleme etmiş sultan

Eylemiş emrine münkad cihandârânı

Âlemin şahları bende-i fermânındır

Cümlesi dergecüdünden umar ihsanı

Gerçi İskender olunmaz sana teşbih ammâ

Yine bir vechite temsil ederim ben amânı

Ki o etmişti Aristo'yu zamanında vezir

Eyledin sen de vezir âsâf âlîşanı

Gör yüce ruh-u Sikender hele Sâdâbâd

Oldu parmak ısırıp himmetinin hayranı

Çend mah işre bu denli eser-i vâlânın

Hele bilmem nice teviz olunur imkânı

Padîşahım olasın taht-ı saadette mukim

Olmaya hasredeğin devletinin pâyânı

Sen buyur izz-ü saadette Sâdâbâda

Genç enduh ola düşmanlarının zindanı

Budur âhir sözü her lâhza Nedimâ kulum

Âh iydi olsa da öpsem yine oî dâmân.

Üçüncü Ahmet, bu neşeli, şakrak manzaraların, bu alkışlı hitapların tesirinden kurtulmuyor, sık sık Kâğıthaneye geliyor, Sadrazamı ve damadı Nevşehirli İbrahim Paşanın terbiye tip ettiği ziyafetlerde, hazırladığı eğlencelerde, nişan talimlerinde bulunuyordu. Böyle ziyafet günlerinde devlet adamları, yabancı elçiler, itibarlı kimseler de halk ile beraber Kâğıthaneye koşmaktan kendilerini alamıyorlardı.

Ancak, İstanbulun bu güneşli, aydınlık demleri, bu mes'ut günleri çok devam edememişti. 1730 senesinde çıkan korkunç bir isyan neticesinde Üçüncü Ahmet Osmanlı tahtından uzaklaştırılmış, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa da şehit edilmişti. Bunun üzerine saltanat makamına getirilen Birinci Mahmut, askerlerin baskısı altında Kâğıthanenin tahribine

KÂĞITHANESİ

vermek zorunda kalmış, buradaki tesisler gün içinde yıkılmış, güzel mesire bir harabe gevrilmiştir. Bununla beraber 1792 tarihinde Üçüncü Selim, Kâğıthane kasrını yeniden yaptırmış, daha sonra İkinci Mahmut, gerek kasrı, gerekse çağlayanları tamir ettirmişti. Bu suretle bir daha canlanan Kâğıthane halk tekrar eğlenmeğe koyulmuş, Kâğıthane âlemleri Birinci Dünya Savaşına kadar (1914) çekici, oyalayıcı, haz ve huzur verici kalmıştı.

İlkbaharda mestedici güzelliğine doymayan Kâğıthaneye Şişliden başyarak Hürret Âbidesinin önünden geçen, az çok harap edilecek bir şosa ile doğrudan doğruya Kâğıthane köyü üzerine inilmek suretiyle gidildiği gibi, Eyüp - Bahariye - Silâhtarğa yoluyla da gidilirdi. Bu ikinci yol, birinciye nisbetle biraz daha bakımsız olduğu için daha az yorucu ve üzücü idi. Kâğıthanenin deniz yolu ise, Eyüpten başlar, Karaağaç önünden geçerek, Çağlayan kasrına kadar uzanırdı. Kâğıthaneye kara yoluyla gitmek isteyenler, tekdüze etmeksizin Şişliden Kâğıthane köyüne inen şosayı tercih ederlerdi. Ancak Kâğıthaneye gidenlerin çoğu, son zamanlarda kadar deniz yolunu ihtiyar etmişlerdi. Bunun sebebi de deniz yolunun daha eğlenceli ve oyalayıcı olmasıydı.

Kâğıthanenin mevsimi ilkbahardı. Hele ilkbaharın ilk günü itibar edilen Hızır-İlyas gününden sonra Kâğıthaneye gidenlerin hepsi yoktu. Fakat Kâğıthanenin en kalabalık, en neşeli ve şakrak olduğu gün, Hızır-İlyas günüydü. İstanbul halkının dilinde dolaşan bir rivayet göre Hızır-İlyas günü Kâğıthaneye gitmek için bir hafta önce hazırlığa başlanırlar, borçlanırlar, kuşluk elbise ve paltolarını başka lüzumsuz eşyasını, hattâ evinin kiremitlerini satanlar olurdu. Eski Hızır-İlyas gününü kendisini Kâğıthaneye götürmediği için oocasından boşanmağa kalkışan kadınlara da tesadüf edilirdi. Bu rivayetler, bir asla dayanmayan mübalâğalardan ibaret telâkki edilse bile, İstanbul halkının Kâğıthane mesiresine düşkünlüğünün derecesini ifade etmesi bakımından her halde büsbütün değersiz ve ehemmiyetsiz değildir.

Kâğıthaneye kara yoluyla ve araba ile gidenler, öğleden sonra yola çıkar, akşamın geç saatlerinde dönerlerdi; deniz yoluyla ve kayıklarla gidenler ise, sabahleyin yola çıkarak

akşamdan sonra döner, öğle ve akşam yemeklerini Kâğıthanede yerlerdi. Bununla beraber, Kâğıthaneye akşam üstü kayıklarla gidip dönüş âlemine katılanlar da vardı. Kâğıthanede dere kenarında kurulan çardaklar altında halılar, hasırlar serilerek veya iskemleler tedarik edilerek oturulurdu. Mesirede yemek pişiren, salata yapan, meze hazırlayan meraklılara da rastlanırdı. Yalnız çok kimse, evinde hazırladığı yemekleri sepetler içinde getirmekten hoşlanırdı. Sazları koltuklarında ortada dolaşan çalgıcıların çardaklar altındaki kümeler tarafından çağırılarak saz çaldırıldığı, türkü söyletildiği sık sık görülürdü. Bunun gibi akşam saatlerinde enamlar üzerinde rakı sofraları kuranlar, dolaşan, gülüşen, çalıp söyleyen keyifli ve coşkun kalabalık arasında demlenenler de pek az olmazdı.

Kâğıthaneye gidenlerden kıyılardaki çardaklar altında oturup eğlendikten sonra bir müddet de sandallarla dereye gezinenler bulunduğ gibi, mesireye akşama doğru gelip sandal veya kayıklarından karaya çıkmaksızın yalnız dereye dolaşanlar da epeyce bir yekün tutardı. Bazı günler sandal ve kayıklarla dereye dolaşanlar o kadar çok olurdu ki, suyun sathını görmeğe imkân kalmazdı. Böyle zamanlarda sandal ve kayıklardaki bazı erkeklerin kadınlara söz attıkları, göz kırptıkları, baş salladıkları farkolunurdu.

Akşam olup ortalık kararırken Kâğıthaneden dönüş başlardı. Kâğıthane dönüşü, mesirede geçirilen bütün bir günden daha fazla zevk ve heyecan veren bir âlemdi. Yanyana, âdeta birbirine temas ederek dereye süzülen sandal ve kayıkların bazılarında gazel okunur, türkü söylenir, hattâ saz çalınırdı. Perde perde yükselen seslerin ruhlara şifa ve huzur vererek dalgalanan âhengi içinde sandal ve kayıklar o kadar ağır hareket ederdi ki, Karaağaç ve Bahariye önlerine uzun bir zamanda gelinir, sandal ve kayıklar ancak Eyüp hizalarında serbestçe kürek kullanmak imkânına kavuşabilirdi. Kâğıthane dönüşünü seyretmek için Karaağaç, Bahariye ve Eyüp kıyılarında toplananların sayısı bilinmezdi. Kâğıthaneye gidenler, çocuklarına «Kâğıthane külâhı» almayı da unutmazlardı. Bu külâh çingene kadınları tarafından yeşil sazdan yapılır, ve sivri tepesine katırırnağı denilen sarı çiçekli bir nebattan küçük bir demet takılırdı.

Kâğıthane mesiresi, bugün bir harabeden

Destanlar :

ERMENEKLİ KEL HASAN RÜŞTÜ'NÜN

Atatürk Destanı

Yazan: Afif EVRİM

Cumhuriyetimizin ulu bânisi Atatürk'ün gerek harp yıllarında, gerek sonraları, Konya'ya her gelişleri, halkın coşkun ve yürekten tezahürlerine vesile olurdu. Halk, sanki bayram yapar, geçtiği her yol, cadde sokak ve meydan binlerce vatandaş, hemşeri ile dolup taşar; herkes, yüce kurtarıcıyı görmek, selâmlamak, alkışlamak için can atar, saatlerce beklerdi.

Evvelce yayınladığım (Atatürk ve Konya), (Atatürk'e göre Konya) isimli ve resimli broşürlerimde, gelişlerinin bütün tafsilâtı, Konyada'ki nutukları vardır. Fakat bugün buraya aldığım destan yoktur.

Destan, Konya Eski Eserler müzesi müdür muavini iken vefat eden Ermenekli Müftüadelerden Hasan Rüşti'nündür. Uzun yıllar meşhur şair Eşrefle de İzmirde arkadaşlık yapan Hasan Rüşti merhuma halk (Kel şair) derdi. Nitekim kendisi de, bir kitaplarında :

«Ermenek şairi Kel Rüşti fişi almında!»

Demekte ve halkın verdiği sıfatı, hiç yadırgamadığım, hattâ biraz da hoşlandığımı söylemektedir.

Şairin eşsiz Atatürk'ün 1341 de, eskî eşleri Lâtife hanımefendile Konyayı şerefliendirmeleri üzerine, halk dilile yazdığı ve Babalık gazetesinde neşrettiği o destan bugün her bakımdan bir kat daha değer kazanmıştır.

Şair destanıyle duygularını ifadede samimidir. Ve Konya şehrine seslenmektedir.

Destan, (Geçenki büyük ve aziz misafirlerimizin teşrihi hâtiratından) başlığını taşımaktadır.

Süslen, düşünler yap ey Konya şehri!

Cumhurun Reisi o aslan geldi.

Beyan olunamaz dille değeri

Vatanı kurtaran kahraman geldi.

Mustafa Kemal paşa oldu zâirin,
İzzetle, devletle dolu her yerin
Ulu muhafızı dârü diyarın
O hamîl halk ve hanüman geldi :

Geldiği yerlerden gider, gam keder,
Bastığı toprakta nimetler biter
Lâle, sümbül açar, coşar, kevserler
Ayağı uğurlu bir mihman geldi.

Böyle bir konuğa olunca konak
İmrendiler sanâ her yurt, her duna
Ayağına yüz sür, olsun alın ak
Misli görülmiyen kumandan geldi!

«Hoş geldiniz, sefa getirdiniz!» di!
«Toprağında güller bitirdiniz!» di!
«Bu kutlu günleri siz verdiniz!» di!
De ki, paşam sizden bize şân geldi.

Düşmandan öcünü alan insana,
Arzet sadakatı, düşme küfrana,
Şükran takdim için o kahramana
Kaçırma fırsatı hoş zaman geldi.

Bu idi yanmaktan seni koruyan
Sana hücum eden düşmanı vuran,
Okşamak kasdile seni yakından
Üstüne mukaddes sayebân geldi.

Böyle şeref, böyle nesve, böyle şân,
Vermemişti sana ne han, ne hakân,
Verdi Cumhuriyet saadet, samân,
Eski toprağına taze can geldi.

Ulu konuğundur Reiscumhur,
Bulamazsın söyle kutlu bir huzur
Tut her buyruğunu karşısında dur,
Bir can değil gelen, bir cihan geldi.

Bu paşan olmasa gelirdi Yunan,
Seni de eylerdi hâk ile yeksan,
Yakar bırakmazdı yerinde nişan
Sana varlık, beka hep ondan geldi!

Buyruğunu tutmak borcundur ona,
Fedâkârı olmak vacipdir sana,
Her yerde, her sözde ol ondan yana.
Seni hizzeyleyen nighban geldi.

Vellî nimetin bu zati zîşan,
Halâskârlığı unutma bir an,
Konukla, yolunda vakfet mal ve can
Malını, canını kurtaran geldi.

Gözünde, başında eylesin karar,
Bağrına bastıkça eyle iftihar,
Soğukda incitme, göster bir bahar,
Gözlerin bebeği kâmuran geldi.

Halk Eğlencesi :

Akşehir Sıra Yarenleri

Yazan: Muammer YÜZBAŞIOĞLU

— Kara kabarcık!

Oyun coşmuş, sürüp gidiyor...

Yiğit başının bir sözü var. Yarenlerin
susması ıycap ettiği zaman :

— Boğaz kes!

Diyor, bütün yaren susuveriyor.

Su bile, yiğit başından izin almaksızın
yarenin hakkı değil. İzin verirse içebiliyor.

Çalgı sustu. Misafiri oksamaya başladılar.

«Samur kürküm beden yar

At oynatıp giden yar

Gizli sardım el duydu

Daha korkun neden yar

Yar yar adam öldürmez

Yaradan öldürür efendim

Ah yeşilim vah yeşil

Sıkmanın bedenim nemyeşil

Mâniler türkûyle devam ediyor...

Ardından yüzük oyunu başladı. Sıra çavuşu bir tepsiyle orta yere çıktı. Tepside kaplanmış on bir fincan, fincanlardan birinin altında saklı bir yüzük var. Bulunacak! Oyunun esası bu. Âdettenmiş. Hürmet ıycacı, önce misafirlerden birine tuttular. Sonra, tepsideki fincan takımı yarenler tarafına geçti.

Oyun başladı. Yarenler ikiye ayrılmış. Bir tarafın başında yiğit başı ve bölük başı, beriki tarafta kâhya beyi ve yaren ağası var. Fincan takımı, yüzük bulununcaya kadar, iki taraf arasında dolaştırıldı. Sıra çavuşu, yüzüğün her bulunuşunda, fincan takımlarını yeniden düzenliyor. Bu arada manilere, hep bir ağızdan devam ediyorlar. Yüzüğü bulmakta geciken taraf alaya almıyor :

Çok düşünme yiğit başı

Tepsi üstünde fincan altında

Ağam hey aman aman

Bahçıya gel bel bahçıya

Geleydin bari aman aman

Bahçende bülbüller öter

Öteydi bari aman aman

Ak fincanda gök fincanda

Çal bakalım orta yerde

Karşı taraf cevap veriyor :

Halk eğlencesi deyip geçmeyin. Eşelersek
ından neler çıkar...
İşte bir tanesi! Bunda, milletimize has
musseverliğin, itaat ruhunun canlı örneğini
ılacakmış. Hem de en saf, en samimi ha-
yle...

— Misafir!...

(Sıra çavuşu) merdiven başından içeriye
misafir haberini duyurdu. Sofaya girdik. (Sıra
yarenleri) ni bizi ayakta bekler bulduk.
karşılıklı, iki sıra halinde dizilmişler. Selâm
berdik, yer gösterdiler, oturduk.

— Hoş geldiniz misafirlerimiz!...

Dört büyükler (Yiğit başı, Yiğit ağası,
kâhya beyi, Bölük başı) tarafından böyle a-
rıldık. Bizi ayrı ayrı selâmladılar.

Sigara ve şeker tutuldu. Misafirin ardı
alınca çalgı başladı. Bir keman-kemence
sekinde çalınıyor-, bir darbuka, zilli maşa
ve klarnet. Akşehir havalarını, «Emmiler»,
«Turnalar», «Yaşar», «Yüz dirhemdir kuşa-
ğının şeridi»ni çalıyorlar. Yarenler, misafir-
ler dahil, kalkıp karşılıklı ve kaşıkla oynadı-
lar.

Yiğit başı, yiğitlerin başı. O ne derse o
oluyor :

— Hep beraber!

Buyruğu alan yirmi bir yarenin yirmi bi-
ti de, hep birlikte el giriyorlar.

Teceddüt fikrinin feyzü rif'ati,
Hâl ve istikballe ümü rahatı,
Şu yeni zamanın bu saadeti,
O mihmandan sana armağan geldi.

Misavati sağan zir ile fevka,
Maksad taşımayan ihyadan başka.
Kardeşlik, babalık gösteren halka
Tavazuu seven âlişan geldi.

Yoldaşı Lâtife hanımefendi.

Hilâle eş olmuş yıldız manendi,

Mükemmel bir tahsil görmüştü kendî,

Şefkatle müzeyyen bir İrfan geldi.

Büyüklemek için ulu mihmânı,

Emişti vicdanım ahdü peymânı,

Yazdım, takdim ettim şu armağanı,

Ruhundan koparak bir destan geldi.

Gelin şunlara bi varalım
Hahm hatırım soralım
Yüzük başını bilelim
Canım da sekiz köşe şapkalm
Ne haktadır ne huftadır
Canbul cunbul coptadır
Hey efendim semtinizden
Zanbur zanbur yel esti

Alaya alma kızıştıka kızışır...

Dağdan keserler sırtı
Hey zalim nenni nenni
Gelir doruğu doruğu
Nerden geldi... kırığı
Hey zalim nenni nenni
Bilir oynar bilmez oynar
Akşamdan beru sabahtan beru

Oyunu kaybedeceğini anlayan tarafın a-
damları çıkışlırlar :

Kim sakladı bu yüzüğü
Döküle kalsın büzüğü
Yer misin çavuş kazığı
Şiilillilil canım da
Sekiz köşe şapkalm
Hey efendim semtinizden
Zanbur zanbur yel esti

Oyunu kazanan taraf böbürlenir :

Yüzüğü buldu başımız
Hayra gelmedi işinin
Sandalyaya geçsin başımız
Şaşkın nenni düşkün nenni
Nenni yavrum nenni

Boşa açılan elli bir fincan sayısına yük-
selen taraf oyunu kaybetti. Cezalarını çeke-
cekler. Yarenler çileye girdi. Ellerini arkala-
rına kenetlediler. (Pergel vaziyeti) ne geçildi.
Galip tarafın kâhya beyi, çileye başladı. Önce
hizaya getirecek. Dayanıklı, uzun bir sopa ile
işe başladı. Sırayı bozan çıkık bir diz, omuz,
sırt dayaktan hakkını alıyor...

İkinci bir çile : Kâhya beyi, oyunu kaybe-
den tarafın adamlarını ayrı ayrı adlandırdı.
Dudakları kâhya beyin tarafından tutulan ya-
ren adını söyleyecek. Söyleyemiyor bir türlü.
Bu hal güldürücü bir hava yaratıyor. Çilede-
kiler her şey katlanıyor, hiç ses çıkaramı-
yorlar. Karşı gelseler ceza var. Bir gün ayak-
kabisının tellenip pullanıp ta önüne konul-
masından, ardından bir «Ey gaziler» havası-
nın çekilmesinden hangi yaren korkmaz?..

Çünkü bu merasim, «sıradan çıkarıldın»
mektir.

Bir çile tatbiki daha :

Kâhya beyin ad taktığı yarenler, ka-
lıkhı sıraya giriyorlar. Gene çile vaziyetini
ler. İçlerinden birisi dizüstü yatıp kalkarak
bir başkasının adını çağırarak. Çağırılan da
makta gecikir, yahut derekap başkasının adını,
ni, aynı hareketi yaparak, söyleyemezse sı-
razı omuzdadır.

Daha başka oyunları da varmış. Fala-
göstermeye vakit yokmuş. Hele bir «dü-
dümler oyunu» var ki, ayrı bir âlem. Bu eğlene-
kendi aralarında yapıyorlar. Gündüzdün il-
li makamlara haber verildikten sonra, ge-
dışı çıkıyorlar. Hepsini de beyazlar giye-
yorlar. Başdan geçirilen uzun gömlekler, sı-
ri külahlar.. Yiğit başı, başında kalpak,
üstünde önde gidiyor. Sonra, sancak baş-
(Her sıranın bir bayrağı var, onu taşıyor)
kâhya beyi, yaren ağası, bölük başı ve on-
rın ardında da yarenler. Sıra çavuşu, en ark-
da, posta bürünmüş, elinde sopa, geliyor. B-
linde bir de zil var. Yiğit başı ne yapar-
hepsi de onu yapıyor. Faraza, sıcak bir so-
baya avucunu basıp geçtiyse, diğerleri de il-
aynı şeyi yapacaklar. Sıra çavuşu tetikte-
ayıp hem ağladı

Kimin ne yaptığını görüyor, yan çizenleri ce-
za defterine geçiriyor.

Geceleyin sıra yarenlerine rastlayanlar
onları hiç yadırgamadıkları gibi, sevgi gö-
reri yapıyorlar bile. Koskoca adamlar, ge-
cuklarla onların arkalarına düşüyorlar. Sıra
yarenleri bir dükkana giriyorlar, istediklerini
alıp götürüyorlar. Dükkancı sesini dahi ge-
karmıyor. Çünkü biliyor ki ertesi günü gelip
mutlaka bedelini ödeyecekler.

Bir sıraya başka bir sıranın baskına gi-
tiği de oluyormuş. Orada yarışıyor, baskın
çıkmaya çalışıyorlarmış.

Sıra orta oyunlarına geldi. Bir palyaço-
birkaç yerli tip (Örkenezli efe, üç kağıtçı,
Kundullu ağası, softa hoca) ve bir kaç zenne
ortaya çıktı. Kusursuz-hatta çok güzel-kos-
tüm ve makyajlarla oyunlar gösterdiler.

Vakit ilerlediği halde, kimse kalkıp gide-
medi. Sıra büyüklerinin izin vermesi lâzım-
mış. İzin verilmezse, hele kapı satım alınmış-
(Yiğit başı sıra çavuşuna söylüyor, o da or-
taya bir pey atıyor) çıkmak büsbütün im-
kansızmış.

Bekçi Baba Destanı

— III —

Müstensihi: Naci KUM

11

Bekçi haylıca cenk etti
Köpeklerle bir denk etti
Köpeklerin başlarına
Dâr-ı dünyayı tenk etti

12

Dağıdup cümle kelpeleri
Cümlesi döndüler geri
Bekçiniz bir erlik etti
Medh olursa vardır yeri

13

Ben olmıyaydım yanında
Bekçi üzerdi kanında
Kurtuldu bekçi çok şükür
Buldu beni sağ yanında

14

Dedi bana bak halime
Sarıldı benim elime
Dedim bekçi kurtuldu
Kaçalım bekçi soluma

15

Birisi yol üzre yatmış
Halkı birbirine katmış
Tophanede bir bekçiyi
Bir köpek boyunca yutmuş

6

Kelpler aldı dört yanımız
Bacaktan aktı kanımız
Ellerinden aciz kaldık
Kalmadı hiç dermanımız

7

Bekçinin kaptı bacağı
Bekçi sürüdü ayağın
Kelbin biri de sığırdı
Bekçinin kaptı ayağın

8

Arından bekçi ağladı
Gayetle ciğer dağıladı
Eline aldı sopasını
Kelp alayına uğradı

9

Bekçi şehit ola yazdı
Gonca iken sola yazdı
Bekçiniz darıldığından
Sakalım yola yazdı

10

Bekçi sopaya yapıştı
Köpekler ile tutuştu
Uğraşırken köpeklerle
Fenerli geldi yetiştii

ÖPEKLER

1

lar bakın sözüme
nesne girmez gözüme
gece bir kaç köpekler
tüller benim izime

2

karanlık görürler
Bekçi karanlık görürler
sız misali yürürler
yad adamı gördükte
uma düşüp ürürler

3

çinin feneri söndü
kudan deliye döndü
karanlıkta giderken
eler ne hale uğradı

4

ın gelince havladı
nim eteğim kavradı
çinin halin görülen
ayıp hem ağladı

5

çiyeye biri sarıldı
bekçi de gayet darıldı
rt yanımızı aldı kelpeler
tikke arttı hırıtı

Orta oyunlarından sonra tombala oynan-
Tombalının ardından ağırlama. Çerez!
atması tatlısı çıkardılar. Porselen tabaklar-
çatalla ve (kestirme) dedikleri şerbete
marak yedik.

Yâren ağası (evinde sıra yapan), çerez-
n sonra sıranın başına geçirildi. Onun ağ-
ndan yarenler mâni söylüyorlar:

Bele ben ettim kurtuldum
çetim yerine oturdum
arenin keyfin yetirdim
evdiğim bir oy bir oy

Ev sahibinden sonra sırası devralan kim-
başına geçirildi. «Deve» tabir olunan, o ge-
çekt çerezden dolu bir tabak önüne konuldu.
yarenler hep bir ağızdan okşamaya başladı-

elerinde vardır iğde
denin dalları yerde

Yaren... evin nerde

Sevdiğim bir oy bir oy

Sıranın dört büyüğü toplandı. Misafirle-
re izin verilecek. Yiğit başı:

— Misafirlerimiz gitmek istiyor, izin ve-
relim mi diye sordu. Üç büyük, teker teker:

— Verelim, dediler. Yiğit başı :

— Pekâlâ öyleyse cevabını verdi. Son-
ra özür dilediler. Tabii baştan beri olduğu
gibi, türkî ile :

Sıramızda kusur affedin

Sıra günü gine buyurun

O günü bize de duyurun

Sıra seninse sohbet bizim

Sevdiğim bir oy bir oy

Yiğit başının :

— Bölük başı, sen de önumüzdeki hafta-
nın (falanca günü, falanca yerde, falancanın
evine) yarenlerini topla gel.

Sözleriyle, sıra paydos edildi.

(DAVULCU, BEKÇİ,
FARE)

1

Ağalar bakın oyunuma
Uykular girmez aynıma
Uyur iken haberim yok
Bir sıçan girmiş koynuma

2

Aklımı başımdan aldı
Beni ferdalara saldı
Cebime girmiş bir sıçan
Cebimden sakızım çaldı

3

Biri kulağım ısırdı
Bekçiniz gördü kaçırdı
Bekçiniz de bir sıçanın
Buruncuğunu ısırdı

4

Evimizde sıçan kaynar
Gelür koğuklarda dinler
Bir sıçan da canbaz imiş
Çıkar ip üstünde oynar

5

Bir sıçanda gördüm kesim
Başına geydirdim fesim
İki gözüm ağalarım
Gelincik sıçana hasım

6

Gece bize geldi sıçan
Beni evde buldu sıçan
Uyur iken gelüp benim
Sakalımı yoldu sıçan

7

Sıçanların ser çeşmesi
İşidirem gelür sesi
Beni tutup boğacaklar
Bir yere gelüp cümlesi

8

Yapcacık kapuyu açtım
Kadırlı kuş gibi uçtum
Çok şükür olsun hüdaya
Ellerinden ben de kaçtım

9

Ağalarım ben de nideyim
Ben eve nice gideyim
Ben sıçanların elinden
Kime arzuhal edeyim?

KAZ İLE ÖRDEK

1

Yanına geldim söylerim
Bu şep ne buldum söylerim

İki ördekle bir kazın
Nakşını aldım söylerim

2

Bir dostumun var bir kızı
Güya ki balaban kuzu
Sizlere nakleyeyeyim
Eğer dinlerseniz bizi

3

Bir gün iki ördek alur
Yapcacık evine gelir
Ördekleri de bahçeye
Girsin deyu salıverir

4

Ördekleri çün kaz görür
Anların üstüne yürür
Ördekler bu hali görüp
Birbirine arka verir

5

Kaz ister bunları döge
Bunlar bakışırıl döge
İki taraftan sarılıp
Şaşırırlar döge döge

6

Kaz alur birin altına
Çıkar oturur üstüne
Ol hali görünce ördek
Acıyup yanar dostuna

7

Ördek ne yaptı gör işi
Kaptı yerden kaba taşı
Kaza fırlattı ol ördek
Kazın da yarıldı başı

8

Başından akınca kanı
Kazın da acıdı canı
Birinin kaptı boynundan
Ol biri aldı tabanı

9

Ördek buldu kılığını
Alamıyır soluğunu
Ördek kafa dar eyledi
Buldu bir hind tavuğunu

10

Getirdi kazın üstüne
Kazla döğüşmek kasdına
Hint tavuğu da kabardı
Bir sopa aldı destine

11

Tavuk da kaçırdı kazı
Var idi anda bir tazı
Tazı ile kaz bir oldu
Tavuk eyledi niyazi

12

Tazı tavukla birleşti
Aşına imiş gibi görüştü
Araya girüp sulh etti
Kaz ile ördek barıştı.

ADA KALESİ

1

Sözlerim çoktur irfana
Benzerim bahri ummana
Ada Kalesinin vasfın
Takrir edelim yârana

2

Kıldım etrafı cüstücü
Altındadır timur kapu
Etrafını bend eylemiş
Tuna gibi bir kanlı su

3

Burç baruları muhkem
Vasfeylemek oldu elzem
Hamd ola Allaha daim
Fethini eyledi kerem

4

Üç kattır anın lonbarı
Cenge itmam etmiş kâr
Handeği köprüsü üç kat
Seyredin fendi küffarı

5

Handek içi doludur âb
Tüfenk mazgalı bi hesap
Kumbaraların ateşi
Cigerimiz etti kebab

6

Eylemiş ol küffar bir denk
İslâm ile etmeğe cenk
Bir kat şaranbul etrafı
Bir kat dahi çarhı felek

7

Bir şanış yapmış âmade
Var bir kalesi bâlâda
Hiç görülmemiştir cana
Böyle metin bir dünyada

8

Şanıştadır kale bican
Yüz doksan ayak merdüban
Her semti gayet müşkilgez
Fethini gösterdi yezdan

9

Bastı İslâmın ayağı
Kuruldu vezir otağı
Askerlerin cümlesi
Açtılar cümle bayrağı

Anadoluyu gezenler, beşeri hazinelerimiz-
haberdar olanlar, elbette intikal etmişler-
Yusufeli'li Aşık Huzuriden bahsetmek is-
tuz.

Bundan bir yıl önce altmış iki yaşında i-
dünyasını değiştirmiş olan Huzuri, yir-
di asır Türkiyesinde yaşamış, gerçek de-
taşıyan birkaç halk şairinden birisi, belki
en büyüğüdür.

Huzuri'nin onaltı destanını, yüz koşması-
ya üç semaisi ile ondokuz karşılamasını,
Şifeli Huzuri adlı kitabında bundan yedi
önce (1945 de) toplamış olan Hikmet Diz-
meçli, eserinde, aşkın daha önce yayınlan-
mış olan koşma ve destanlarından ve bu alan-
daki emekleri geçmiş araştırmacılarımızdan
özetlikten sonra hayatı ve eserleri hakkında
gerekli bilgileri vermiş, daha sonra Huzu-
ri'nin temeller ve edebi şahsiyet konularını ele

alır.

Biz burada Huzurinin ölüm yıldönümü
münasebetile kimliği, doğum ve ölüm tarih-
lerini üzerinde nüfus kayıtlarına dayanarak doğ-
um ve kesin bilgiler verdikten sonra okurları-
mıza Hikmet Dizdaroğlu'nun kitabında bula-
şmış ve daha önce yayımlandığına dair
bir kayda rasthıyamadığımız iki koşmasını,
kısaca yazılmış tasavvufi bir şiirini ve şekli
ve anlatılar gurubuna giren fantazi bir manzu-
mü tanıtacağız. Bunları, 1952 nisanında
Şifeli de tanıştığımız Posoflu aşık Müdamî'den
öğrendik. Huzurinin hayranı olan ve ondan,
"Şanıştadır Fuzulisî" diye bahseden Müdamî'nin
güvenli hafızası ve hürmet telkin eden güve-
nli şahsiyeti, bu parçaların aslına uygun
yazılışında bizi hiçbir tereddüte düşür-
memiştir.

10

Açtılar ateş saçtılar
Açtılar bayrak açtılar
Açtılar kâfirler
Açtılar koğup kaçtılar

11

Açtılar tığı küffara
Açtılar nice yüz yara
Açtı şükür bari hüdaya
Açtı kaleyi bir pare

12

Gaziler zapt etti tağı
Eridi küffarın yağı
Seyfi Muhammedden korkup
Açtı ol beyaz bayrağı

13

Himmeti etti erenler
Din uğruna baş verenler
Bu cengi görmedik derler
Tabur cengini gürenler

14

Gaziler der yekdir Allah
Taktir eylemiştir Allah
Tamsıvar ile Varadin
Bize nasiptir inşaallah

15

Attılar topu tufengi
Canile ettiler cengi
Gazilere bahş eyledi
Veziri âzam çelengi.

Yazan: Ali Rıza ÖNDER

Dizdaroğlunun kitabında Huzurinin kö-
yü ve kimliği hakkında verilmiş olan bilgi
doğrudur. Ancak 1887 olarak kaydedilen doğ-
um tarihi, bu kitapta sıhhatli olarak tesbit
edilememiştir. Pertev Naili Boratav ile Halil
Vedat Fıratlı'nın çıkardıkları İzahlı Halk Şiiri
Antolojisi adlı kitapta ise Huzurinin doğumu
1885 olarak bildirilmektedir. Huzurinin doğu-
mu, ne o, ne de budur. Belki her ikisinden
de uzak, 1889 dur. Zira nüfustaki kaydı rumi
tarihle 1305 dir. Her türlü tereddütleri orta-
dan kaldırmak için Yusufelinin Zor köyünde
hane 87, cilt 18, sayfa 88 deki kaydı ay-
nen dercedelim :

Adı ve soyadı : Kavasogullarından Ali Hu-
zurî Coşkun

Babasının adı : Mustafa Keşfi Baba

Anasının adı : Esma

Doğduğu tarih : 1305

Nüfusu tescili : 18 Ekim 1341 tahririnde
Ölümü : 23/9/951 tarihinde Art-

vin Hastahanesinde akciğer vereminden vefat.

Kayda uygundur. (Yusufeli Nüfus Memu-
ru Ahmet Aydın.)

Yukarıda belirtilen dört şiirden evvel rah-
metlinin, ölümünden kısa bir zaman önce Art-
vin hastahanesinde söylediği vedânamesini
takdim ediyoruz. (Bu, Huzurinin son şiiri o-
lup oğlu tarafından tesbit edilmiş ve Yusufeli
Nüfus Memuru Bay Ahmet Aydın vasıtasile
bize intikal etmiştir):

Sâki, başın için bir kadeh doldur

Arttı yine ah-û zârım bu gece

Ya bu dertten kurtar, ya beni öldür

Sönmekte su ile nârım bu gece

Hicran yarasına ne yapar tabip

Çalışmak boş imiş olmazsa nasip

Kör olsun gözlerin, ey zalim rakip
Kaldı melûl, mahzun yarım bu gece
Eyvah, emelimiz döndü eleme
Yabancılar doldu beyf-ül hareme
Felek demimiz çevirdi game
Huzurî, yok başka kârim bu gece

Huzurî'nin yayınlanmamış dört şiiri :

I — Taşlama (Koşma tarzında)

1942 yılında 23 Nisan günü Artvinin bir ilçesinde bulunan Huzurî Baba, hastalanıyor. Hükümet tabibinden ilaç istiyor. Doktor, «bugün bayramdır, ecza dolabını açamam» diyerek başından savmak istiyor. Aldı saza eline Huzurî, bakalım ne diyecek :

Tahsil terbiyece hulku değişmez
Kimde ki insanlık meramı olmaz
Bin sene kazanda kaynasa pişmez
Dinsizin haramı, helâli olmaz
Kabaya kaba ol, zarife zarif
Renkten renge girme ey zat-i şerif
Vazifeni tanı budala herif
Sihhat odasının bayramı olmaz
Çok sert sirke gibi küpten yarılma
Seni eğlemiyen dala sarılma
Hakikati budur, darıl, darılma
Huzurinin başka ikramı olmaz

II — Koşma

Gayetle incedir yolumuz bizim

Her sofı gelemiz bizim meslekten
Belli değil sağ u solumuz bizim
Güneş gibi yere düştük felekten
Açık görüleni rüyada gördük
Katremizi muhit deryada gördük
Bizler haşr ü neşri dünyada gördük
Nasibimiz aldık huri melekten

Huzurî kâr zarar çok eylemişiz
Ahımız düşmana ok eylemişiz
Pahay-ı kadrimiz yok eylemişiz
Yüz kere elendik biz bu elekten

III — Aruzla yazılmış bir şiiri: Gâzel
Mest-i camî vahdetiz her tavrımız mestane
Gönlümüz ruhsar-ı yare subh ü sem pervane
Bîz hakikat dersini pir-ü müğandan almışız
Tekkemiz meyhanelerdir, kâbemiz buthanane
Laliball meşrebiz ayın ü mezheb bilmeyiz
Kayd-ı âlemden beri, mamurumuz viranede
Zikrimiz ah-ü enin, âmâlimiz dağ-ı derinde
Devreder eiden ele tesbihimiz peymanedir.
Terk-i suret eyle ey zâhit hakikat ehline
Yârdan gayri ne gördünse mutlaka bigâne
Kıyl ü kalden vurma dem, vâlz, yeter be
Sende yok sıdk ü sefa, hep sözlerin efsane
Kays'a benzetme Huzurî, âşık-ı biçareyi
Rahm-i maderden değil, çok eski bir divan

IV — Satranç (*)

Ol peri rû	çeşm-i ahû	mehlîkalar	canıdır
Çeşm-i ahu	zülf-ü hoş bû	camının	cananıdır
Mehlîkalar	canımın	eğlencesi	candan azlı
Canıdır	cananıdır	candan azlı	mihmandır.
Müptelâ-yi	derd-i aşkı	ol perinin	cismü can
Derd-i aşkı	kim çekerse	istemez	mülki cihan
Ol perinin	istemez	üftadesi	bağ-ı cinan
Cismü can	mülk-i cihan	bağ-ı cinan	kurbandır.
Halk etti	nazenindir	her edâsı	dil rübâ
Nazenindir	rû-yü mümtaz	neş'edar	sahip vefa
Her edası	neş'edar	âyineveş	ibret nûman
Dilrûba	sahip vefa	ibret nûman	ünvandır.
İmdi lûhad	tazelendi	sâyesinde	bezm-i cem
Tazelendi	câm-ı gülgün	zümre-yi	âh kimen
Sâyesinde	zümre-yi	uşşak bütün	erbab-ı dem
Bezm-i cem	âh kimen	erbab-ı dem	meydanıdır.
Ey Huzurî	Bârek Allah	yazdı kâmil	nazm-ı ter
Bârek Allah	kadri vardır	her sözün	mânend-i zer
Yazdı kâmil	her sözün	hikmette bir	müviz eser
Nazm-ı ter	mânend-i zer	müviz eser	divanıdır.

mehlîkalar
camının
eğlencesi
candan azlı
ol perinin
istemez
üftadesi
bağ-ı cinan
her edâsı
neş'edar
âyineveş
ibret nûman
sâyesinde
zümre-yi
uşşak bütün
erbab-ı dem
yazdı kâmil
her sözün
hikmette bir
müviz eser

canıdır
cananıdır
candan azlı
mihmandır.
cismü can
mülki cihan
bağ-ı cinan
kurbandır.
dil rübâ
sahip vefa
ibret nûman
ünvandır.
bezm-i cem
âh kimen
erbab-ı dem
meydanıdır.
nazm-ı ter
mânend-i zer
müviz eser
divanıdır.

ALTIN SESİ, KADIN SESİ, SU SESİ

SON İKİSİNE KARIŞAMAYIZ

BİRİNCİSİ İÇİN **AKBANK'A** BAŞVURABİLİRSİNİZ.

SON PARA YATIRMA GÜNÜ 8 ARALIK 1952

1000 ALTIN İKRAMİYESİNE
PARA YATIRMAYI UNUTMAYINIZ

HER 100 LİRAYA BİR İŞTİRAK HAKKI

KARACAOĞLAN

Genç edebiyat tarihçilerimizden arkadaşımız CAHİT ÖZTELLİ'nin hazırladığı ve «Varlık Yayınevi» nin neşrettiği «KARACAOĞLAN» 1 lira fiatla satışa çıkarılmıştır. Tavsiye ederiz.

Birinci Sınıf Elbiselerinizi, Ancak

TERZİ
MEHMET AÇIKSÖZ
de yaptırabilirsiniz.

KONYA

Senelik aboneli 300, altı aylık aboneli 150 kurustur.

Yurd dışı senelik abone 2 dolardır.

Adres değiştirmeler hiçbir şart ve ücrete tâbi değildir.

Basılıyan yazılar talep vukuunda lade edilir.

Adres: Yeşildirek, Sultanmektebi sokak, No. 17 - İstanbul

Dizgi ve Baskı : EKİCİĞİL MATBAASI

(*) Bu parçanın tamamı Mehmet Gökalp'den aldık. Soldan sağa ve yukarıdan aşağı aynı mısra okunur. Her dörtlükte bütün mısralar iki defa okunmaktadır.